

АНОТАЦІЯ

Баранюк Ю.Р. Державний фінансовий контроль в умовах інституційних трансформацій. – Кваліфікаційна наукова робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Київський національний торговельно-економічний університет, Київ, 2019.

Дисертація є комплексним дослідженням теоретико-методологічних основ здійснення державного фінансового контролю в умовах інституційних трансформацій.

В умовах інституційних трансформацій системи державних фінансів актуалізується необхідність удосконалення державного фінансового контролю. З метою запровадження дієвих фінансових механізмів з урахуванням інституційних змін необхідно проводити оцінку державного фінансового контролю для приведення його у відповідність до етапу соціально-економічного розвитку країни. Вагомими завданнями є вирішення питань функціонування державного фінансового контролю шляхом упорядкування його понятійної бази та підвищення дієвості складових системи державного фінансового контролю, визначення стратегічних напрямів його розвитку.

Державний фінансовий контроль є вагомою складовою системи управління державними фінансами, визначає ступінь ефективності здійснення органами державного управління покладених на них функцій і повноважень та впливає на стан соціально-економічного розвитку країни. Важливим є створення цілісної системи державного фінансового контролю в Україні, розвиток інституційних засад формування і реалізації державної політики у сфері державного фінансового контролю, відповідних інструментів з врахуванням впливу екзогенних і ендогенних чинників на фінансово-економічне середовище. Визначення напрямів розвитку системи державного фінансового контролю, у тому числі її складових, посилення інституційної спроможності відповідних органів державного

управління сприятиме дієвості механізму управління державними фінансами.

Об'єктом дослідження є система державного фінансового контролю в умовах інституційних трансформацій.

Предметом дослідження є теоретичні засади та економічні відносини, що виникають у процесі здійснення державного фінансового контролю в умовах трансформації соціальних інститутів.

У роботі застосовано сукупність методів і підходів, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження. Пізнання об'єкта дослідження ґрунтується на системному і синергетичному підходах, відповідно до яких економічна, інституційна та контролююча системи розглянуті у нерозривному зв'язку. Історичний та логічний підходи використано при визначенні етапів становлення і розвитку вітчизняної системи державного фінансового контролю. У дослідженні використовувалися методи якісного, кількісного та кореляційного аналізу, графічного моделювання, тести на причинність, порівняння й узагальнення. При обґрунтуванні пріоритетних напрямів інституційної модернізації та оптимізації системи державного фінансового контролю в Україні застосовано метод наукового абстрагування.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти з питань організації та проведення державного фінансового контролю, статистичні та аналітичні матеріали Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Державної аудиторської служби України, Державної фіскальної служби України, Рахункової палати України, Державної служби фінансового моніторингу України, Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України, Міжнародної організації вищих органів державного фінансового контролю, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених.

Розроблено структурно-функціональну модель адаптації системи державного фінансового контролю до інституційних трансформацій національної

економіки, яка ґрунтується на подоланні суперечностей інституційного середовища на основі підвищенні ефективності взаємодії його суб'єктів, гармонізації їх інтересів шляхом забезпечення комплементарності видів і методів контролю, чіткому розмежуванні функцій контролюючих органів.

Удосконалено підходи до розуміння поняття інституційного середовища державного фінансового контролю, яке пропонується розглядати як набір економічних, соціальних і юридичних погоджень для визначення обмежень здійснення контрольних заходів та ефективного управління ними під час формування, розподілу та використання державних фінансових ресурсів.

Розвинуто інституційний підхід до посилення координації системи органів державного фінансового контролю на основі врахування формальних обмежень, соціальних норм та механізму контролю, що дозволяє подолати проблему виникнення неефективних інститутів в суспільстві, сприяє створенню єдиного інформаційного простору в середовищі органів фінансового контролю, зменшує можливості ухилення від оподаткування та використання фінансових схем щодо заниження податкового зобов'язання.

Розвинуто положення щодо систематизації зарубіжного досвіду в розрізі моделей інституціоналізації державного фінансового контролю у світі щодо охопленості публічних фінансів контрольними заходами та забезпечення їх прозорості, що створює підґрунтя для підвищення результативності та ефективності діяльності системи органів державного фінансового контролю в Україні.

Дістали подальшого розвитку обґрунтування пріоритетних напрямів посилення взаємодії контролюючих органів із державним сектором економіки, суспільством, підприємствами, що призведе до зростання результативності контрольних заходів, сприятиме зміцненню довіри громадян до державних інституцій, оптимізації державних видатків та підвищенню ефективності використання бюджетних коштів.

Узагальнено та систематизовано способи адаптації державного фінансового контролю до трансформації інституційних секторів економіки України, зокрема,

фінансових корпорацій та суб'єктів-нерезидентів, які полягають у формуванні централізованого підходу до здійснення контрольних заходів за банківським і небанківським фінансовим ринком, у необхідності внесення інституційних змін до регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що посилюватиме спроможність контролюючих органів виявляти фінансові правопорушення і розробляти механізми їх запобігання.

Запропоновано методологічні основи формування і функціонування системи державного фінансового контролю за криптовалютними операціями, в частині впровадження їх ліцензування та оподаткування, що створює передумови для збільшення надходжень до державного бюджету, зменшення частки тіньового сектору економіки.

Основні наукові результати дисертаційної роботи використано, в діяльності Рахункової палати, зокрема при розробленні «Стратегії розвитку Рахункової палати на 2019-2024 роки», у контрольних заходах, пов'язаних із проведенням аудиту ефективності використання органами державного управління коштів державного бюджету на заходи з реформування системи управління державними фінансами та за їх результатами формуванні відповідних пропозицій Рахункової палати виконавчим органам державної влади (довідка № 001/10-11 від 26.09.2019 р.), при визначенні пріоритетних завдань із реформування системи державного фінансового контролю на 2019 рік, підготовці публічного звіту про діяльність Державної аудиторської служби України за 2018 рік (довідка № 09-33/225 від 01.10.2019 р.).

Положення дисертаційної роботи використано у навчальному процесі Київського національного торговельно-економічного університету при викладанні дисципліни «Фінансові технології» (довідка від 20.11.2019 № 4894/22).

Ключові слова: державний фінансовий контроль, публічні фінанси, державні фінансові ресурси, фінансова політика, фінансово-економічне регулювання, фінансові порушення, фінансові технології, результативність фінансового контролю, інституційні трансформації.

Список публікацій здобувача

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Bardash S. & Baraniuk Yu. Financial audit as a part of state administration in Ukraine: condition and public need. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2016. No. 2 (2). P. 5-13 (Особистий внесок: визначено органи державної влади, які є суб'єктами реалізації контрольної функції публічного управління і ресурси, які мають публічний інтерес).
2. Бардаш С., Баранюк Ю. Трансформація теоретичних основ та практики державного фінансового аудиту. *Економічний дискурс*. 2016. № 3. С. 26-36 (Особистий внесок: визначено результати діяльності органів державного фінансового аудиту, проведено економіко-математичні розрахунки та статистичну обробку результатів).
3. Никонович М., Федорів В., Баранюк Ю. Імплементация гіпотетичного методу у праксеологію державного аудиту. *Економіка та держава*. 2016. № 6. С. 43-47 (Особистий внесок: виконано статистичну обробку відповідних результатів).
4. Бардаш С., Баранюк Ю. Формування моделі класифікації державного аудиту. *Технологічний аудит та резерви виробництва*. 2016. № 5/4 (31). С. 57-62 (Особистий внесок: розкрито результати компаративного аналізу класифікацій державного аудиту).
5. Бардаш С., Баранюк Ю. Поняття і склад публічних фінансів як об'єкта державного фінансового аудита. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 6. Част. 1. С. 34-37 (Особистий внесок: розкрито підходи до сутності та складу публічних фінансів).
6. Барабаш Н., Баранюк Ю. Аудит економічної безпеки підприємств торгівлі: необхідність та особливості проведення. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2017. № 2 (10). С. 88-99 (Особистий внесок: розроблено модель

аудиту економічної безпеки підприємств торгівлі з урахуванням системи аналітичних показників та складових економічної безпеки).

7. Баранюк Ю. Державний фінансовий аудит експортних операцій в Україні. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 4. С. 130-144.

8. Дешко Л., Баранюк Ю. Метаморфоза організаційно-правових засад та практики митного контролю імпорту як об'єкта державного аудиту. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 135–141 (*Особистий внесок: узагальнено результати державного фінансового аудиту нормативно-правового регулювання та адміністрування митних розрахунків в Україні*).

9. Баранюк Ю. Формування інституційних засад державного фінансового контролю. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2017. № 3-4. С. 116-129.

10. Баранюк Ю. Економічна природа державного фінансового контролю. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 6 (2). С. 127-137.

11. Баранюк Ю. Оцінка підходів до класифікації державного фінансового контролю. *Бізнес інформ*. 2017. № 11. С. 395-401.

12. Volosovych S. & Baraniuk Yu. Tax control of cryptocurrency transactions in Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2018. № 13 (2). P. 89-106.

13. Баранюк Ю. Інституціоналізація державного фінансового контролю. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 1. С. 150-166.

14. Баранюк Ю. Європейський досвід інституціоналізації державного фінансового контролю. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. № 29. Ч. 2. С. 78-82.

15. Volosovych S. & Baraniuk Yu. State financial control in terms of digitalization of the institutional environment. *Baltic journal of economic studies*. 2019. Vol. 5. No. 4. P. 82-91.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

16. Барановська В., Баранюк Ю. Аудит та проблеми доступу до публічної інформації. *Наукове забезпечення праксеології аудиту: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 6-7 листопада 2014 р.)*. К.: КНТЕУ, 2014. С. 19-21

(Особистий внесок: визначено проблеми у сфері доступу до інформації працівників органу державного фінансового контролю).

17. Бардаш С., Баранюк Ю. Стан та ефективність функціонування системи аудиту державних фінансів в Україні. *Молодіжний економічний дайджест ДНВЗ КНЕУ*. № 4 (7). 2015. С. 3-12 *(Особистий внесок: оцінено ефективність роботи органів державного фінансового контролю в Україні).*

18. Барановська В., Баранюк Ю. Розвиток зовнішнього незалежного контролю державних фінансів в Україні. *Молодіжний економічний дайджест ДНВЗ КНЕУ*. 2015. № 2-3. С. 187-192 *(Особистий внесок: ідентифіковано проблеми, пов'язані із становленням і розвитком парламентського фінансового контролю в Україні).*

19. Бардаш С., Баранюк Ю. Пріоритети аудиту державних фінансів. *Економіка, фінанси та управління: проблеми та сучасні шляхи розвитку*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 25-26 грудня 2015 р.). Львів: ЛЕФ. 2015. Ч. 3. С. 80-84 *(Особистий внесок: виокремлено складові державних пріоритетів у розвитку державного фінансового аудиту в Україні).*

20. Бардаш С., Баранюк Ю. Кадрове забезпечення функціонування Рахункової палати України. *Проблеми сучасної економіки*: матеріали ІХ міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 11-12 грудня 2015 р.). Запоріжжя: ГО «СІЕУ». 2015. Ч. 1. С. 47-50 *(Особистий внесок: проведено аналіз динаміки чисельності працівників Рахункової палати України, які пройшли навчання і підвищення кваліфікації).*

21. Бардаш С., Баранюк Ю. Фінансовий аудит державного сектору національної економіки. *Регіональна економіка та управління*. 2016. № 1 (08). С. 10-13 *(Особистий внесок: розкрито становлення державного фінансового аудиту та його зв'язок з іншими формами контролю, здійснюваними державою).*

22. Бардаш С., Баранюк Ю. Методи та форми аудиту державних фінансів *Економіка, наука, освіта: інтеграція та синергія*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Братислава, 18-21 січня 2016 р.). К.: Вид-во «Центр навчальної літератури», 2016. Т.1. С. 16 *(Особистий внесок: положення щодо єдиного підходу до трактування форм і методів аудиту державних фінансів).*

23. Бардаш С., Баранюк Ю. Зміст та результати урядового фінансового контролю в Україні. *Dezvoltarea sistemelor sociale si economice intr-un mediu competitive la nivel global: conferinta international stiintifico-practica* (26 februar, 2016). Chisinau: Editura Universitate de stat din Moldova. 2016. С. 201-204 (*Особистий внесок: визначено групи найбільш поширених правопорушень, які виявляють органи державного фінансового контролю в Україні*).

24. Бардаш С., Баранюк Ю. Ідентифікація об'єктів державного аудиту. *Стратегія розвитку аудиту в умовах глобалізації економічних відносин: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 31 березня – 1 квітня 2016 р.). К.: КНТЕУ, 2016. С. 134-136 (*Особистий внесок: визначено суспільну корисність за результатами роботи органів державного фінансового контролю*).

25. Баранюк Ю. Публічні фінанси: поняття та склад в контексті державного аудиту. *Актуальні проблеми, тенденції та перспективи розвитку економіки, фінансів та управління в контексті Європейської інтеграції: матеріали всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 21 квітня 2016 р.). Харків: РВВ ХІФ КНТЕУ. 2016. С. 456-459.

26. Баранюк Ю. Вплив формальних та соціальних обмежень на інституційний розвиток державного фінансового контролю. *Актуальні проблеми теорії і практики бухгалтерського обліку, аудиту, аналізу й оподаткування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Кам'янець-Подільський, 8 грудня 2017 р.). Тернопіль: Крок. 2017. С. 204-207.

27. Баранюк Ю. Функції державного фінансового контролю: системно-інституційний аспект. *Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 22 листопада 2017 р.). Київ: КНЕУ, 2017. С. 225-228.

28. Баранюк Ю. Шляхи реформування державного фінансового контролю в Україні. *Сучасні проблеми економіки та фінансів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 30 жовтня 2018 р.). К.: КНЕУ, 2018. С. 40-42.

29. Баранюк Ю. Інституціоналізація парламентського фінансового контролю в Україні. *Фінансова система України в умовах економічних перетворень:*

матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18-19 квітня 2018 р.). К.: КНТЕУ, 2018. С. 125-128.

30. Баранюк Ю. Інституційна модернізація урядового фінансового контролю в Україні. *Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень*: матеріали VII всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 26 квітня 2018 р.). Тернопіль: Крок, 2018. С. 7-9.

31. Баранюк Ю., Волосович С. Передумови інституційних трансформацій системи державного фінансового контролю в Україні. *Економічний і соціальний розвиток України у XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 29-30 березня 2018 р.). Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С. 196-198.

32. Баранюк Ю. Детермінанти диджиталізації державного фінансового контролю в Україні. *Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика*: матеріали V всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Хмельницький, 14 листопада 2018 р.). Хмельницький: ХНУ, 2018. Т. 2. С. 16-17.

33. Баранюк Ю. Імперативи трансформації державного фінансового контролю. *Фінансова політика у системі соціально-економічного розвитку України*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10-11 квітня 2019 р.). К.: КНТЕУ, 2019. С. 31-33.